

Podrum Dioklecijanove palače u Splitu

Dr. Tomislav Marasović, Split

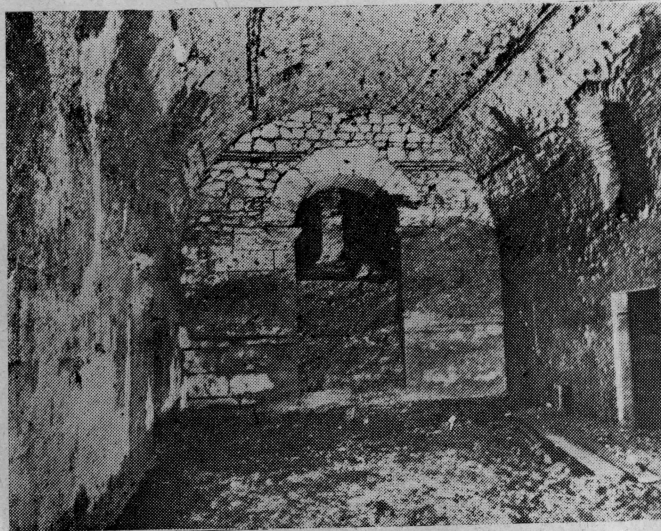
Već šesnaest stoljeća živi i razvija se stari dalmatinski grad Split, smješten po sredini istočne obale Jadranskog mora. Među bogatom riznicom njegovih historijsko-umjetničkih spomenika i starih slikovitih cjelina, koju je na prelazu 3. u 4. st. podigao rimski imperator Dioklecijan. Od tada pa do historijskih zbivanja najnovijeg doba prošao je grad Split poput mnogih naših starih cjelina veoma burne događaje. Usprkos nizu sukoba i rušilačkoj moći vremena u Splitu su se sve do danas sačuvali mnogi ostaci glasovite antičke palače i ostalih stilskih epoha, koji su u starom centru grada ostavili svoje jasne tragove. Decenijama već naučana i kulturna javnost širom svijeta dolazi u Split, ponajviše zato da vidi ostatke Dioklecijanove palače, koji su u pojedinim dijelovima (perimentalni zidovi s kulama, i t. d.) do danas ostali vrlo dobro sačuvani.

Prvog maja ove godine dočekat će posjetioce Palače novi, dosada nepristupačni prostori, koji su bili stoljećima zatrpani. To su podrumski prostori s ukupno pedesetak sačuvanih antičkih dvorana razolikih oblika i dimenzija. Već preko dvije godine Odjel za povijest graditeljstva Urbanističkog biroa — Split sredstvima Narodnog odbora općine vrši sistematska iskapanja tih prostora, pa je potrebno u porodu predstojećeg otvaranja polovine podrumskog prostora t. j. onog dijela koji je dosada otkopan, ukratko iznijeti nekoliko najosnovnijih podataka o podrumima, njihovoj prvobitnoj funkciji, otkopavanju i planovima za buduću upotrebu.

Dioklecijanova palača sagrađena je na kosom terenu koji se postepeno spušta prema moru. Radi izravnjanja tog

kosog terena graditelji palače podigli su njen južni dio nad sistemom substrukcija.

Upravo ispred carevih apartmana u južnoj četvrtini područja Palače (u dužini od oko 150 m i širini oko 40 m) nalaze se podrumske prostorije, koje su oblicima, dimenzijama i rasporedom vjerna projekcija apartmana u gornjem nivou. Na temelju dosad otkopanog zapadnog dijela i već djelomično izvršenih probnih iskapanja u istočnom podru-

Otkopana dvorana podruma Dioklecijanove palače

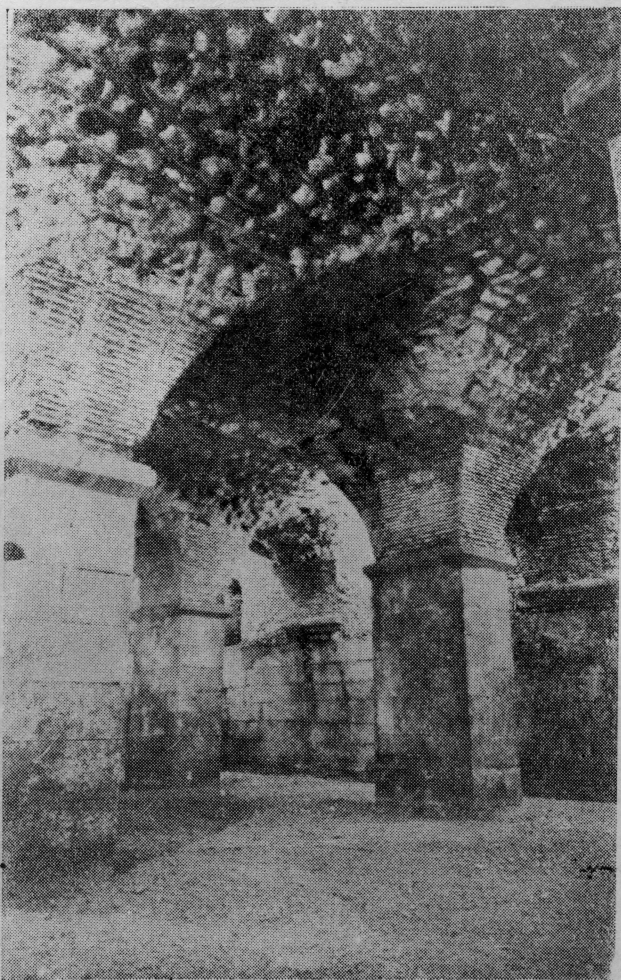
ču, može se pretpostaviti ukupan broj od oko pedesetak dvorana različitih veličina i oblika. Već u zapadnom otkopanom području nižu se prostori u obliku trobrodskih ili jednobrodskih bazilikalnih dvorana s polukružnom apsidom, uski i dugi hodnici, veće i manje prostorije u obliku kvadrata i pačeturine, različite dvorane okruglog i križnog tlocrta, presvođene raznovrsnim svodovima: bačvastog, križnog ili kupolastog tipa.

Dvorane su bile osvjetljene preko uskih i dugih hodnika, u većem dijelu nepresvođenih, koji su služili ujedno i za ventilaciju podrmskog prostora.

Kako dosada nisu pronađeni nikakvi utilitarni predmeti to se može zaključiti da funkcija ovih prostranih dvorana (osim onih koje su služile za komunikaciju s morem) bila jedino podržavanje gornjih odaja i stvaranje potrebne izolacije carevim stanovima.

Iskapanje je međutim, dalo druge zanimljive podatke. Među ostalim pronađene su originalne drvene grede, koje su služile kao pomoćna konstrukcija svodova, a u jednoj prostoriji otkrivena je turnjačica iz srednjeg vijeka, koja dokazuje da su podrumi, barem djelomično, bili u upotrebi i nakon Dioklecijanove smrti.

Međutim veći dio podrmskih prostora već od srednjeg vijeka doživio je drugu sudbinu. Srednjovjekovne kuće, sagrađene u Palači nakon rušenja Salone, svojom kanalizacijom i svakovrsnim otpacima postepeno su zasule sve do vrha prostrane podrmske prostore.

Jedna od otkopanih podrmskih dvorana

Vjekovima su podrumi palače bili naprosto zaboravljeni, a ni prvi istraživači Palače i putopisci, koji koncem 18. i početkom 19. st. objavljuju crteže njenih ostataka ne spominju podruma.

Arhitekt Vicko Andrić, najraniji splitski konzervator, prvi je proučavao sredinom prošlog stoljeća neke podrmske prostorije, koje su zatim početkom 20. st. bez mogućnosti sistematskog iskapanja opširnije istraživali francuzi Hebrard i Zeiller i Njemac Niemann, autori dviju velikih monografija o Dioklecijanovoj palači.

U razdoblju između dvaju posljednjih ratova malo se učinilo na proučavanju podruma. Nakon oslobođenja, već 1946. g. Narodni odbor grada pokreće veliku akciju čišćenja podrmskih dvorana, koja je ubrzo rezultirala iskapanjem najveće prostorije, t. zv. velike trobrodne dvorane i početak iskapanja istočnog dijela. Nažalost akcija je ubrzo prestala zbog pomanjkanja sredstava, a i zbog toga što su bile precijenjene teškoće tehničke prirode, koje je bilo potrebno savladati za nastavak rada.

Nakon skoro desetogodišnjeg prekida akcija je opet nastavljena u Urbanističkom birou, koji je ostvario mnogo povoljniju organizaciju i naučnu podlogu za sistematsku akciju. Kroz dvije i po godine otkopana je čitava zapadna polovina podruma. Nakon iskapanja pristupilo se opsežnim radovima na saniranju podrmskih prostora provedbom drenažnih cijevi i uređenjem poda.

Da bi ti impozantni dosada nepoznati prostori bili pristupačniji javnosti, domaćim i stranim posjetiocima, bit će prvog maja otvoreno čitavo zapadno otkopano područje.

Dvadesetak antičkih dvorana raznolikošću svojih oblika i dimenzija omogućit će posjetiocu doživljaj jedne od najimpresivnijih prostornih cjelina antičke arhitekture uopće.

U zapadnoj četvrtini ti će prostori biti oživljeni nekim eksponatima iz lapidarija arheološkog muzeja. Izlaganje pojedinih probranih spomenika skulpture u jednom dijelu izloženog podrmskog prostora ima dvostruki smisao. S jedne strane ti će eksponati, svojom raznolikom tematikom i izborom, baziranim prvenstveno na likovnim valeurima, pojačati ugođaj samih prostora, a s druge strane bit će to prvi u nizu eksperimenata ka konačnom davanju nove funkcije podrmskim dvoranama.

Iako je, naime, sigurno da podrmske prostorije već i svojim arhitektonskim, odnosno prostornim kvalitetom predstavljaju spomeničku atrakciju prvog reda, treba nastojati da takva cjelina — a to je opća težnja suvremenog tretiranja historijskih ambijenata — dobije i u današnjem životu svoju funkciju. Zasada još nije moguće prije definitivnog iskapanja čitavog podrmskog prostora odrediti buduću namjenu podrumima Dioklecijanove palače. U tu svrhu doprinijet će i ova arheološka izložba, a pogotovo pokušaji s raznim kulturno-umjetničkim priredbama (predavanja, koncerti i t. d.) za koje će stalno u toku ove sezone stajati na raspolaganju jedna za to pogodna dvorana.

Svojim prostranstvom i raznolikošću tlocrtnih oblika podrmske dvorane bez sumnje će moći poslužiti za različite namjene. Ovgodišnja postava nekih eksponata iz arheološkog lapidarija i organizacija koncertnih priredba predstavlja samo prvi pokušaj davanja nove namjene podrumima. Idućih godina vjerovatno će nove teme i novi aranžmani dati novi sadržaj jedinstvenoj antičkoj arhitektonskoj cjelini.